

Sygn. akt II CSKP 100/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa I. L., J. K., A. M. oraz M. K. i jako następcy prawnego S. K.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie (...)
oraz Ministrowi Przedsiębiorczości i Technologii
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 27 maja 2021 r.
skargi kasacyjnej pozwanego Skarbu Państwa - Ministra Przedsiębiorczości i
Technologii
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 8 lutego 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

1) uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II (drugim) oraz w punkcie III (trzecim) i zmienia wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że:

- w punkcie 1 (pierwszym) w podpunktach a, b, c, d, e odsetki ustawowe od zasądzonych na rzecz powodów kwot zasądza od dnia 12 stycznia 2018 r. do dnia zapłaty, a za okres od dnia 30

marca 2010 r. do dnia 11 stycznia 2018 r. powództwa o zasądzenie kosztów oddala;

- uchyla punkt 3 (trzeci);

2) koszty procesu pozostawia do szczegółowego wyliczenia referendarzowi w sądzie pierwszej instancji ustalając, że powodowie wygrali proces w pierwszej instancji w 84 procentach, zaś w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym pozwany wygrał go w całości.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w Ł., którym zostały zasądzone na rzecz pięciu powodów określone szczegółowo kwoty z tytułu odszkodowania z odsetkami ustawowymi od dnia 30 marca 2010 r.

Ustalił, że poprzednicy prawni powodów byli właścicielami Przedsiębiorstwa U. w P., które zostało bezprawnie przejęte wskutek decyzji z dnia 22 maja 1950 r i z dnia 16 czerwca 1950 r. Decyzjami z dnia 19 grudnia 2001 r. i z dnia 27 sierpnia 2002 r. została stwierdzona nieważność decyzji przejmujących.

Aktualna wartość budynków i budowli przedsiębiorstwa według stanu na dzień 22 maja 1950 r. i cen aktualnych wynosi 1 333 000 zł a wartość składników przedsiębiorstwa 318 702,94 zł.

W wyroku wstępnym z dnia 27 kwietnia 2012 r. Sąd stwierdził, że powództwo jest usprawiedliwione co do zasady w świetle art. 160 k.p.a. w zw. z 361 k.c. Łączną wartość przedsiębiorstwa tj. prawa własności budynków, budowli, maszyn, narzędzi i wyposażenia biura ustalono na kwotę 1 556 311,50 zł, od której odjęto kwotę 95 391,44 zł z tytułu składników zwróconych i zobowiązań na rzecz Skarbu Państwa.

W zakresie odsetek ustawowych Sąd drugiej instancji wskazał, że dochodzone w sprawie roszczenie powstaje z dniem wyrządzenia szkody i jako

roszczenie bezterminowe powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do jego spełnienia (art. 455 k.c.). Roszczenie powodów o zapłatę odsetek za opóźnienie może powstać jeszcze przed wydaniem wyroku zasądzającego odszkodowanie, jeżeli strona pozwana była skutecznie wezwana do zapłaty. Powodowie żądali odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia doręczenia pozwanemu odpisu pozwu do dnia zapłaty. Odpis pozwu został doręczony pozwanemu w dniu 29 marca 2010 r. i od tej pory strona pozwana wiedziała o roszczeniu i jego rozmiarze. Ponadto już w 2007 r. Skarb Państwa uznał roszczenie jednego ze spadkobierców i wypłacił stosowne odszkodowanie, a więc nie było przeszkód by wypłacił odszkodowanie również pozostałym. Negatywne skutki mylnego przekonania o przedawnieniu roszczenia obciążają stronę powodową. Po doręczeniu odpisu pozwu pozwany nie uznał powództwa i nie dokonał kalkulacji szkody, choć miał takie możliwości. Odsetki ustawowe, zgodnie z art. 481 § 1 k.c., należą się wierzycielowi nie dlatego, że wyrządzono mu szkodę, ale dlatego, że jej w terminie nie naprawiono. To na dłużniku ciąży obowiązek dowodzenia, że w tym przypadku występują szczególne okoliczności podważające powstanie stanu wymagalności roszczenia w chwili wezwania do zapłaty a pozwany takich okoliczności nie wykazał. Biorąc pod uwagę przeważającą funkcję odsetek jako wynagrodzenia za możliwość korzystania z pieniędzy wierzyciela i utratę funkcji waloryzacyjnej, nie sposób dostrzec podstawy do automatycznego zasądzania odsetek od daty wyroku. Może to prowadzić do pokrzywdzenia wierzyciela, czyniąc pozwanego beneficjentem długotrwałości procesu sądowego i niesolidności jako dłużnika.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku co do jego punktu II w zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację pozwanego odnoszącą się do rozstrzygnięcia o ustawowych odsetkach za opóźnienie od zasądzonego na rzecz powodów odszkodowania oraz co do punktu III, pozwany zarzucił naruszenie art. 160 k.p.a. w zw. z art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692) w zw. z art. 481 § 1 i 2 k.c. oraz art. 363 § 1 i 2 k.c. i w zw. z art. 455 k.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie żądania w zakresie ustawowych odsetek za okres od 30 marca 2010 r.

do dnia 11 stycznia 2018 r. ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem prawny wynikający z rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego sprowadza się do kwestii wymagalności roszczenia o odszkodowanie zasądzone na podstawie art. 160 k.p.a. Niewątpliwie jest to roszczenie o naprawienie szkody stanowiące zobowiązanie niepieniężne przekształcone w zobowiązanie pieniężne z chwilą wyboru przez poszkodowanego formy naprawienia szkody poprzez zapłatę odszkodowania, a więc zobowiązanie nieterminowe. Co do zasady, osoba zobowiązana do naprawienia szkody powinna zapłacić poszkodowanemu odszkodowanie po niezwłocznym wezwaniu do zapłaty zgodnie z art. 455 k.c.

Nie można jednak pominąć, że uszczerbek majątkowy obejmujący utratę nieruchomości podlega oszacowaniu według jej stanu w dacie wydania i cen aktualnych w dacie orzekania. Rzeczywista szkoda polega bowiem na uszczerbku w dobrach poszkodowanego, polegającym na różnicy między ich stanem będącym wynikiem zdarzenia szkodzącego a stanem jaki istniałby, gdyby zdarzenie to nie nastąpiło. Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, rzecz nie polega tylko na kwestii zastosowania odsetek jako funkcji waloryzacyjnej lub jako wynagrodzenia za możliwość korzystania z pieniędzy należnych wierzycielowi, ale wiąże się z zastosowaniem art. 363 § 2 k. c. Odsetki ustawowe, o których mowa w art. 481 § 1 k.c., w odniesieniu do świadczeń niepieniężnych, ale ze świadczeniem pieniężnym, jako środkiem umarzania zobowiązania odszkodowawczego, pełnią tę samą funkcję, co regulacja art. 363 § 2 k.c. Zgodnie z art. 363 § 2 k.c., jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, to wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania. Datą tą jest zamknięcie rozprawy, po której dochodzi do wydania wyroku. Zastosowanie innej daty wymagałoby powołania przez wierzyciela szczególnych okoliczności wskazujących na zaistnienie wyjątku od tej zasady, a w sprawie niniejszej takie okoliczności nie zostały przytoczone. Odsetki za opóźnienie, podobnie jak mechanizm określony w tym przepisie, kompensują spadek wartości pieniężnej wywołany spadkiem cen. Chwila ustalenia wysokości szkody może być w tym

przypadku miarodajna dla określenia początku naliczania odsetek ustawowych. Wierzyciel nie ponosi ujemnych skutków zmiany wartości pieniądza w okresie od wymagalności zobowiązania do orzekania o obowiązku dłużnika i nie uzyskuje świadczenia przewyższającego wartość doznanej szkody, a więc uzyskuje pełną rekompensatę. Zgodnie z art. 363 § 1 k.c. jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania, a datą tą jest zamknięcie rozprawy, po której dochodzi do wydania wyroku. Odsetki spełniają funkcję odszkodowawczą w postaci rekompensaty uszczerbku wywołanego pozbawieniem wierzyciela możliwości uzyskania korzyści z należnej mu kwoty odszkodowania. Łączna zatem suma odszkodowania i odsetek nie może przewyższać wysokości szkody. Nie znajduje również usprawiedliwienia stosowanie równocześnie dwóch wskaźników równoważących skutki utraty siły nabywczej pieniądza, które prowadzą do podwójnej waloryzacji. W przypadku ustalenia odszkodowania według cen z daty wyrokowania, które będzie wyższe od ustalonego przy zastosowaniu cen z daty wymagalności zaistniałej po wezwaniu dłużnika oraz odsetek za okres od dnia wyrokowania, wierzycielowi należą się odsetki od daty wyroku (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 1993 r., III CZP 80/93, OSP 1994, z.3, poz. 50, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2010 r., III CSK 308/09, nie publ., z dnia 14 marca 2014 r., III CSK 152/13, nie publ., z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 584/16, nie publ., z dnia 17 stycznia 2017 r., IV CSK 106/16. Nie publ., z dnia 25 stycznia 2017 r., IV CSK 131/16, nie publ., i z dnia 6 września 2017 r., I CSK 15/17, nie publ.). Odsetki ustawowe nie mogą stanowić źródła wzbogacenia wierzyciela a do tego prowadzi ich zasądzenie w wysokości w zasadzie odpowiadającej zasądzonemu roszczeniu. Powołanie się przez pozwanego na zarzut przedawnienia roszczenia stanowi skorzystanie z przysługujących mu środków prawa materialnego i procesowego a jego nieuwzględnienie na podstawie art. 5 k.c. nie może prowadzić do wniosku o przedłużaniu postępowania skoro zarzut merytorycznie był uzasadniony a jego nieuwzględnienie nastąpiło na podstawie okoliczności nadużycia prawa podmiotowego.

Reasumując stwierdzić trzeba, że odszkodowanie ustalone według cen z daty wyrokowania, staje się wymagalne z datą wyrokowania i od tej daty

dłużnik pozostaje w opóźnieniu uzasadniającym zapłatę odsetek ustawowych za opóźnienie.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., o kosztach rozstrzygając zgodnie z art. 108 § 1 zd. 2 k.p.c.

jw